

ARTE PLASTICE, DECORATIVE ȘI DESIGN

FINE, DECORATIVE ARTS AND DESIGN

CĂUTĂRI ALE PARADIGMEI NAȚIONALE ÎN CREAȚIA PICTORILOR MOLDOVENI DIN ANII 1980

SEARCH FOR THE NATIONAL PARADIGM IN THE WORK OF MOLDOVAN PAINTERS OF THE 1980S

VICTORIA ROCACIUC¹

doctor habilitat în arte, conferențiar cercetător,
Institutul Patrimoniului Cultural,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

<https://orsid.org/0000-0002-5682-256X>

CZU 75.04:316.356.4(478)

DOI <https://doi.org/10.55383/amtap.2025.1.16>

Între anii 1980-1990 arta plastică din Republica Moldova a cunoscut un proces intens de afirmare a identității naționale, în contextul tensiunilor ideologice sovietice și al mișcărilor de renaștere culturală. Pictorii au explorat teme istorice, mitologice și folclorice, combinând simbolurile tradiționale cu expresii artistice moderne. Spațiul expozițional a devenit o platformă de rezistență culturală și dialog social. Numeroase lucrări reflectă echilibrul fragil dintre constrângerile regimului și nevoia de autenticitate. Artiștii au contribuit la configurarea unei imagini vizuale distincte a Moldovei, ancorată în patrimoniul local și sensibilă la transformările epocii.

Cuvinte-cheie: paradigmă, național, pictură, peisaj, portret, compoziție, simbol, cultură

Between the 1980s and the 1990s, visual art in the Republic of Moldova experienced an intense process of national identity affirmation, shaped by the Soviet ideological tensions and the emerging of cultural revival movements. Painters explored historical, mythological, and folkloric themes, combining the traditional symbols with modern artistic expressions. The exhibition space became a platform for cultural resistance and social dialogue. Numerous works reflect the fragile balance between the constraints of the regime and the need for authenticity. Artists contributed to shaping a distinct visual identity of Moldova, rooted in the local heritage and responsive to the transformations of the time.

Keywords: paradigm, national, painting, landscape, portrait, composition, symbol, culture

Introducere

*În perioada anilor 1980-1990 în Republica Moldova scena artistică a cunoscut o intensificare a căutărilor identitare, influențată de contextul istoric și politic al vremii. Acest deceniu a fost marcat de schimbări profunde [1], iar pictura a devenit un mijloc prin care artiștii moldoveni și-au exprimat preocupările legate de identitatea națională, tradițiile și cultura locală, dar și de realitatea socială și politică din acea perioadă. În acești ani Republica Moldova se afla sub regimul sovietic, dar începuseră să se contureze mișcări de renaștere națională, influențate de *perestroika* și de dorința de afirmare a identității moldovenești.*

¹ E-mail: victoriarocaciucamtap@gmail.com

Rolul procesului expozițional în stimularea dialogului social și cultural în perioada anilor 1980

Pentru arta plastică din Republica Moldova anii 1980 au reprezentat un deceniu al tensiunilor ideologice, dar și al unor profunde transformări estetice și conceptuale. Pictorii moldoveni au fost martorii unei epoci marcate de contradicții, în care tendințele de uniformizare culturală promovate de regimul sovietic coexistau cu impulsurile de reafirmare a identității naționale. În acest climat procesul expozițional a devenit un spațiu de exprimare artistică, dar și de rezistență națională, prin care s-a stimulat un dialog social și cultural tot mai pronunțat.

Una dintre direcțiile dominante ale creației plastice din această perioadă a fost căutarea unui limbaj artistic autentic, capabil să exprime specificul național și să recupereze valorile tradiționale, în contrast cu convențiile artei oficiale. Artiștii au început să exploreze teme legate de mitologie, istorie, folclor și spiritualitate, în încercarea de a configura o identitate vizuală proprie, ancorată în matricea culturală locală. În multe dintre lucrările realizate în acest deceniu se poate observa o sinteză între formele artei populare moldovenești și expresivitatea tehnicilor moderne, semn al unei maturizări artistice și al unei distanțări deliberate față de canonul realismului socialist.

Deși expozițiile oficiale continuau să promoveze teme istorice și ideologice, spre sfârșitul anilor 1980 spațiul expozițional începe să se deschidă tot mai mult către forme alternative de expresie. Artiștii experimentează cu simboluri identitare, cu mesaje politice indirecte și cu structuri compoziționale mai libere, ceea ce conferă noilor expoziții un caracter mai polemic și mai angajat social.

Un moment de cotitură în acest proces a fost reprezentat de organizarea, în lunile august-septembrie 1989, a primei expoziții jubiliare republicane de artă plastică, consacrată centenarului morții lui Mihai Eminescu. Găzduită de Centrul Republican de Cultură și Artă, această manifestare artistică s-a desfășurat într-un climat de relativă libertate, marcat de slăbirea controlului ideologic și de afirmarea unor noi valori culturale. În absența unei cenzuri stricte, expoziția a reunit lucrări de o mare diversitate stilistică și tematică – de la compoziții tributare realismului socialist până la creații cu o încărcătură simbolică și identitară evidentă. Exemple relevante sunt: *Eu îmi apăr sărăcia și nevoile, și neamul* de Eleonora Romanescu sau *Limbă și alfabet* de Petru Jireghea, lucrări ce exprimau, în mod subtil sau direct, preocuparea pentru destinul național și spiritualitatea poporului.

Reflectarea expoziției în presa culturală a vremii se regăsește, printre altele, în articolul *Manifestări netradiționale*, semnat de Gheorghe Mardare și publicat în *Literatura și arta* (nr. 33, 10 august 1989), care oferă o cronică elocventă a evenimentului.

În ansamblu, asemenea manifestări expoziționale au contribuit esențial la revitalizarea conștiinței naționale, la extinderea libertății de exprimare artistică și la configurarea unui dialog cultural dinamic, care a pregătit terenul pentru tranziția artistică și identitară de după 1990 [2 pp. 131-152].

Simboluri naționale și de identitate culturală în creația pictorilor moldoveni din anii 1980

O trăsătură distinctivă a acestei perioade a fost utilizarea simbolismului național, a motivelor din folclorul și mitologia locală. În cadrul lucrărilor artiștii moldoveni au reinterpretat simbolurile naționale, aducându-le într-un context contemporan și transformându-le în expresii ale unei identități culturale în căutare.

Printre cei mai reprezentativi pictori ai acestei perioade se numără:

- Mihai Grecu, care a îmbinat în lucrările sale tradițiile naționale cu formele și tehnicile moderne de pictură. Lucrările sale sunt marcate de o profundă căutare a rădăcinilor culturale moldovenești (*Ritualul de petrecere a recruților în satul Văleni*, 1985, pânză, temperă; *Maria din Dondușeni*, 1986, pânză, ulei; *La sărbătoarea primăverii*, 1981-1982, pânză, tehnică mixtă, **Figura 2**).
- Igor Vieru, ale cărui lucrări au reflectat dorința de afirmare a identității naționale și de recuperare a unor tradiții și simboluri naționale, fiind o adevărată pledoarie pentru identitatea culturală moldovenească (*Barbu Lăutaru*, 1983, pânză, ulei, **Figura 1**; *Meșterul Manole. Diptic* (partea I, II), 1981 pânză, ulei).

- Eleonora Romanescu (*Pământ moldovenesc*, 1984, pânză, ulei; *După Scrisoarea III de Eminescu*, 1988, pânză, ulei).
- Ada Zevin (*Casa în care a locuit A.S. Pușkin*, 1984, pânză, ulei).
- Elena Bontea (*Elegie*, 1985, pânză, ulei; *Dansul zestreii la Camenca*, 1986, pânză, ulei).
- Ana Baranovici (*Chișinău, anul 1944*, 1985, pânză, ulei).

Aceste lucrări au explorat teme și motive de natură simbolică și națională, fiind influențate de dorința de a revitaliza elementele tradiționale moldovenești prin intermediul artei.

Figura 1. Igor Vieru. *Barbu Lăutaru* (1983, pânză, ulei)

Sursa: Colecțiile și fototeca Muzeului Național de Artă al Moldovei

Figura 2. Mihai Grecu. *La sărbătoarea primăverii* (1981-1982, pânză, tehnică mixtă)

Sursa: Fotografie din arhiva personală a Victoriei Rocaciuc

Figura 3. Gheorghe Șoitu. *Dedicație. Serata fetelor din Colibaș* (1982, pânză, ulei)

Sursa: Colecțiile și fototeca Muzeului Național de Artă al Moldovei

Figura 4. Sergiu Cuciuc. *Imn muncii*, (1988 [?] pânză, ulei)

Sursa: Colecțiile și fototeca Muzeului Național de Artă al Moldovei

Chiar și în tabloul *În atelierul pictorului. Autoportret* (1981, pânză, ulei), pictorul Ion Jumati recurge la elemente plastice și compoziționale menite să accentueze proveniența sa etnică. Lucrarea *Dedicție. Serata fetelor din Colibaș* (1982, pânză, ulei, **Figura 3**), semnată de Gheorghe Șoitu, înfățișează o scenă de gen, populată de numeroase personaje feminine, redată frontal și din profil, îmbrăcate în straie naționale de sărbătoare. În prim-plan tinerele sunt surprinse în plină mișcare, angajate într-un dans tradițional, expresie a vitalității și a apartenenței lor culturale. În planul secund, stema URSS și draperiile roșii creează un fundal decorativ încărcat de semnificații ideologice, amplificând tensiunea dintre identitatea națională și contextul politic al epocii. Lucrarea *Imn muncii* (1988, pânză, ulei), semnată de Sergiu Cuciuc (**Figura 4**), pune în prim-plan forța tematicii sociale, evocând valorile idealizate ale muncii într-un registru realist, cu accente propagandistice caracteristice epocii. Totuși, în această compoziție observăm și prezența personajelor în costume tradiționale, surprinse în momente de dans, ceea ce introduce o dimensiune culturală și ritualică în discursul vizual.

În lucrarea *Lupoaica* (1989, pânză, ulei, **Figura 6**), Ion Serbinov propune o compoziție tensionată și simbolică, plasată pe un fundal muntos. În centrul scenei se află o lupoaică în poziție de apărare, în fața căreia este reprezentat un copil nud, așezat. În planul posterior, silueta altui copil completează această construcție plastică încărcată de sugestii mitologice și protective. Gama cromatică saturată accentuează dramatismul și expresivitatea scenei.

Creativitatea tinerelor generații de artiști, precum Dimitrie Peicev, Mihai Jomir, Sergiu Cuciuc, Gheorghe Oprea, Mihai Statnii [3, 4], Petru Jireghea, Sergiu Galben, Timotei Bătrânu (**Figura 5**), Tudor Zbârnea, Iurie Platon [5], Anatol Mocanu, Ludmila Țonceva, Inessa Țăpin, Lidia Mudrac [6], Eudochia Robu [7] și alții, a reflectat diversitatea stilistică și a modalităților de abordare a căutărilor artistice legate de paradigma națională. Fiecare dintre acești artiști a contribuit prin lucrările sale la o reînnoire a limbajului vizual, explorând în moduri variate teme și simboluri naționale, reinterpretând tradițiile și mitologiile locale într-un context contemporan. Reprezentative în acest sens, în contextul perioadei analizate, sunt și tablourile semnate de Eudochia Robu – *Nuntă. Studiu pentru lucrarea de licență* (1985, pânză, ulei) și *Tradiții* (1982, pânză, ulei, **Figura 7**). Dacă în prima lucrare se resimt trăsăturile specifice școlii academice ruse (artista fiind absolventă a Institutului Academic de Stat de Pictură, Sculptură și Arhitectură *Ilia Repin* din Sankt-Petersburg), cea de-a doua compoziție dezvăluie cu mult mai multă pregnanță talentul pictural și calitățile profesionale ale artistei [7 pp. 80-81].

Figura 5. Timotei Bătrânu. *Doina nouă* (1987, pânză, ulei)

Sursa: Colecțiile și fototeca Muzeului Național de Artă al Moldovei

Figura 6. Ion Serbinov. *Lupoaica* (1989, pânză, ulei)

Sursa: Fotografie din arhiva personală a Victoriei Rocaciuc

Așadar, se remarcă o multitudine de compoziții tematice, peisaje, portrete și naturi statice, care reflectă procesul de afirmare a specificului etnic în creația artiștilor plastici moldoveni. Numeroase lucrări plastice din această perioadă reflectă un echilibru fragil – adesea tensionat – între dimensiunea identitară și imperativele ideologice ale epocii. Aceste compromisuri vizuale relevă atât adaptarea artiștilor la rigorile discursului oficial cât și încercările lor de-a păstra o expresie culturală autentică.

Figura 7. Eudochia Robu. *Tradiții* (1982, pânză, ulei)

Sursa: STAVILĂ, T. Îngerii în pictura Eudochiei Robu. Chișinău: Arc, 2023, p. 81

Concluzii

Astfel, printr-o paletă largă de tehnici și stiluri, pictorii moldoveni au reușit să îmbine moștenirea culturală cu tendințele moderne, aducând în prim-plan o identitate artistică distinctă și actualizată a Republicii Moldova. În a doua jumătate a anilor 1980, pe măsură ce regimul sovietic a început să dea semne de slăbire, artiștii moldoveni au devenit tot mai curajoși în abordarea unor teme mai sensibile, legate de istoria și cultura națională. Așa-numita „renaștere națională” a avut un impact puternic asupra picturii din acea perioadă, iar artiștii moldoveni au început să redescopere și să pună în valoare patrimoniul cultural local. Mișcarea națională din acești ani a adus cu sine și un sentiment de urgență în ceea ce privește conservarea identității naționale și, în acest context, pictura a devenit un mijloc de reacție împotriva uniformizării culturale.

Mulți pictori moldoveni au ales să abordeze teme istorice, folclorice și etnografice pentru a sublinia unicitatea națiunii lor. Căutările paradigmei naționale în creația pictorilor moldoveni din anii 1980-1990 reflectă o perioadă de efervescență culturală și artistică, marcată de dorința de afirmare a identității naționale și de reconectare la rădăcinile istorice și culturale ale Moldovei. Artiștii din această perioadă au reușit să aducă în prim-plan teme și simboluri naționale, reinterpretându-le prin filtrele contemporane ale artei moderne. Căutările lor au contribuit astfel la consolidarea unei imagini artistice distincte a Republicii Moldova în contextul schimbărilor politice și sociale ale vremii.

Referințe bibliografice

1. TOMA, L. *Procesul artistic în Republica Moldova (1940–2000): Pictură. Sculptură. Grafică*. Chișinău: Muzeul Național de Artă al Moldovei, 2018. ISBN 978-9975-129-50-3.
2. ROCACIUC, V. *Artele plastice din Republica Moldova în contextual sociocultural al anilor 1940–2020*. Chișinău: Atelier, 2011. ISBN 978-9975-80-458-5.
3. MUNTENU, A. *Estetica peisajului în artele plastice din Moldova*. Chișinău: Lexon-Prim, 2021. ISBN 978-9975-909-81-5.
4. STAVILĂ, T. Mihail Statnii: prin tradiții spre arta universală. *Akados*. 2022, nr. 4 (67), pp. 157–161. ISSN 2587-3687.
5. PLATON, L. *Imaginea figurativă în pictura națională (1945–1991)*. Chișinău: [s. n.], 2023. ISBN 978-9975-47-245-6.
6. *Ipostaze. Orașul Chișinău în creația artiștilor plastici*. Chișinău: Arc, 2023. ISBN 978-9975-0-0783-2.
7. STAVILĂ, T. *Îngerii în pictura Eudochiei Robu*. Chișinău: Arc, 2023. ISBN 978-9975-0-0755-9.